

ORTA DOĞU VE KUZEY AFRIKA'DA MÜLTECİ DURUMLARINDA CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE BUNA MÜDAHALE EDİLMESİ

ÖNSÖZ

Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesi, daha önce eşi benzeri görülmemiş bir boyutta insani kriz ve zorunlu yer değiştirmeye karşı karşıyadır. Bugün, bölgede kayıtlı toplam 4 milyonun üzerindeki Suriyeli mülteciyle birlikte, Suriyeliler dünyadaki tek en büyük mülteci popülasyonu haline gelmiştir. Zorla yerinden edilme ve güvensizlik Irak'ta da artmaktadır.

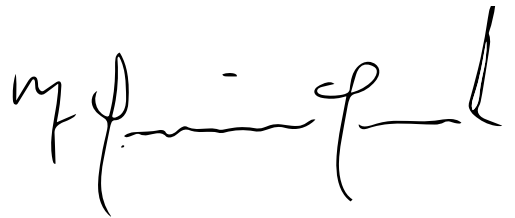
Bu çatışmalar ve sonucunda ortaya çıkan yerinden edilme, Suriyeli mültecilerin %78'ini oluşturan kadınlar ve çocuklar üzerinde orantısız bir yük oluşturmaktadır. Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (SGBV), bu çatışmalardan etkilenen ülkelerde gittikçe daha da yaygınlaşmakta ve genelde de kaçış sebeplerinden birini oluşturmaktadır.

Mülteciler silahlı çatışmanın doğrudan tehlikelerinden kaçsa da, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski devam etmektedir. Mülteciler, özellikle kadınlar ve kız çocukları, yerinden edilme süreleri uzadıkça artan şiddet, istismar ve sömürü riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Diğer sebepler arasında, bu durum uzun süreli aileden ayrı kalma, çatışmadan önce var olan topluluk yapılarının çökmesi, mali ve sosyal varlıkların kaybı ya da mahremiyetten yoksun aşırı kalabalık evlerden kaynaklanmaktadır.

Şiddetli çatışmalar sırasında, düzenli sosyal yapılar bozulmakta ve birçok kadın yeni ve bilmedikleri yerlere kaçmaya zorlanmaktadır. Sürgünde tek başlarına evlerinden sorumlu olan kadınlar özellikle zor bir durumla karşı karşıya kalmaktadır. Suriyeli mülteci bir kadın, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 2014 Yalnız Kadınlar raporunda evlerinden bu şekilde sorumlu olan kadınların durumlarını şöyle tanımlamaktadır: *"Yalnız kaldığınızda, sınırları zorlamak ve işleri gerçekleştirmek zorundasınız. Gücsüz olduğunuzda, bitersiniz. Kendinizi, çocuklarınızı ve evinizi savunmak için güçlü olmak zorundasınız."*

Mülteci erkekler ve erkek çocukları da cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski altındadır. Engellileroldukça hassas durumdadır ve özel hizmetlere ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olaylarından kurtulduktan sonra ülkelerinden kaçan mülteciler, uzun vadeli sonuçları ve tekrar eden şiddet riski göz önünde bulundurulduğunda, iltica ülkesinde koruma ve hizmet almaya ihtiyaç duymaya devam etmektedir.

Çatışma ve takip eden yerinden edilme ile daha da şiddetlenen ciddi bir insan hakları sorunu olan cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, önleme ve müdahale programlarını güçlendirmek amacıyla tüm kesimlerin uyum içerisinde çalışmasını gerektirmektedir. Bu nedenle BMMYK, tüm mülteci kadınların, kız çocuklarının, erkeklerin ve erkek çocuklarının güvenlik, onur ve ayrımcılığa maruz kalmama konusundaki haklarını tam olarak kullanmalarını sağlayan kapsamlı bir yaklaşımla, hükümetlerle, sivil toplumla, diğer Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşlarıyla ve mülteci topluluklarıyla yakından çalışmayı istemektedir.

Amin Awad

Direktörü,

UNHCR Ortadoğu ve Kuzey Afrika

YÖNETİCİ ÖZETİ

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, Suriye ve Irak krizlerinden etkilenen binlerce kadın, kız çocuğu, erkek ve erkek çocuğu için artan bir endişedir. Erkekler ve erkek çocuklarının yanı sıra kadınlar ve kız çocukları da, çatışma ve yerinden edilme sonucunda, zorunlu ve erken yaşta evlilik, cinsel istismar, sömürü ve aile içi şiddet de dahil olmak üzere cinsel şiddetin de aralarında bulunduğu artan şiddet riski ve birden çok şiddet şekliyle karşılaşmaktadır. Mültecilerin hem kamplardaki hem de kamp dışı ortamlardaki durumu ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki artan karışık göç durumları olgusu, insani topluluk tarafında, farklı yardım stratejilerinin ve yöntemlerinin benimsenmesini gerektirmektedir.¹ Bu nedenle, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, MENA bölgesindeki krizden etkilenen kişiler için temel bir endişe ve söz konusu şiddetin önlenmesi ve müdahalesi BMMYK için kilit bir çalışma alanı olmaya devam etmektedir.

Birden fazla sektörün yer aldığı ve koordineli bir şekilde yapılan cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesine ve müdahalesine destek vermek amacıyla, bu rapor, ülke içinde yerinden edilme durumlarında kurumlararası müdahalenin yanı sıra, mülteci durumlarında cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve müdahale edilmesinde somut sonuçlar elde etmek için BMMYK'nın ulusal makamlarla, sivil toplum kuruluşları (STK) ve bölge genelinde diğer ortaklarla koordineli olarak kullandığı stratejileri uluslararası standartlara uygun olarak özetlemektedir.² Bölge genelinde görülen bağlamdaki farklılıklara rağmen, bu raporda vurgulanan iyi uygulamaların bir çoğu, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti daha uzun vadeli olarak önlemek ve müdahale etmek amacıyla çoğaltılabilir ve ölçeklendirilebilir. Ulusal ve uluslararası aktörler ve topluluklarla birlikte cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme ve müdahalede ülkelerin toplu eylemi, MENA'nın şiddetten arınmış bir bölge olarak geleceğine yapılan yaşamsal bir yatırımdır.

BMMYK Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddeti Ele Alma Programı :

BMMYK'nın Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete Karşı Eylem başlıklı küresel cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet stratejisi, kadın ve kız çocuklarının erkeklerle ve erkek çocuklarıyla yapıcı bir şekilde birlikte çalışmalarına izin vererek ve ayrımcılık yapmamayı teşvik ederek cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kök nedenleriyle mücadele ederken diğer yandan cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik yapılan programın kalitesini, etkinliğini ve tutarlılığını artırmaya odaklanmaktadır. BMMYK, birden fazla sektörün yer aldığı cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme ve müdahale programını, yapısal, sistemsel ve uygulamalı düzeyde, BMMYK'nın Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddeti Önleme ve Müdahale Bölgesel Stratejik Yaklaşımı'ndaki belirlenmiş yol gösterici ilkelerine bağlı kalarak dört kilit müdahale alanında (sağlık, psiko-sosyal, koruma ve yasal yardım) desteklemektedir.

1. STK'larla Yıllık İstişare, BMMYK, 2014.

2. Ancak, bu genel bakış, mülteci müdahalesi üzerinde durmakta ve bu raporlamanın ortaklar ile ortaklaşa yapıldığı MENA bölgesindeki ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin durumlarına ilişkin herhangi bir rakam sağlamamaktadır.

Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddeti Önlemede Hak Temelli Yaklaşım.

BMMYK, mültecilerin gereksinimlerinin ve kapasitelerinin yaş, cinsiyet, engellilik ve diğer faktörler temelinde farklı olabileceğini kabul ederek, kadınların, erkeklerin, kız ve erkek çocuklarının ve özel cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet programlarının ihtiyaçlarını ve kaygılarını anlamak amacıyla yaş, cinsiyet ve çeşitlilik yaklaşımı doğrultusunda düzenli katılımcı değerlendirmelerini desteklemektedir.³ Yaş, toplumsal cinsiyet ve çeşitlilik yaklaşımı, çok yönlü koruma risklerini ve bireylerin ve toplulukların kapasitelerini daha iyi anlamak ve cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı korunacak haklar da dahil, bu kişilerin insan haklarından tam olarak yararlanmasını teşvik etmek amacıyla bu riskleri ve kapasiteleri daha etkili şekilde ele almak ve desteklemek için mülteci nüfusunun çeşitliliğinin analiz edilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Ulusal Sistemlere ve Kapasiteye Yatırım Yapmak.

BMMYK, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti sürdürülebilir şekilde önlemek ve müdahale etmek için, uluslararası standartlara uygun olarak cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgili ulusal yasal çerçevelerdeki koruma boşluklarını ele almak amacıyla hükümetlere teknik tavsiye ve mali destek sunmaktadır. Bu durum, boşlukları tespit etmek ve bu boşlukları ele alacak stratejiler belirlemek ve uygulamak amacıyla MENA bölgesindeki ülkelerde cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele etmek için mevcut yasal çerçevelerin ve hizmetlerin saptanmasını kapsamaktadır.

Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Önlenmesi.

BMMYK'nın önleme çabaları, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kök nedenlerini, katkıda bulunan faktörlerin tespit edilmesini, ele alınmasını ve tüm mülteci topluluğu üyeleri için korumayı iyileştirecek stratejilerin planlanmasını amaçlamaktadır. BMMYK, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin topluluk temelli koruma yaklaşımı güçlendirerek, bu şiddet konusunda farkındalık oluşturarak, kadınları ve kız çocuklarını güçlendirerek ve bu şiddetin önlenmesine ve müdahalesine erkekleri ve erkek çocuklarını da dahil ederek önlenmesine yönelik topluluk içindeki toplumsal cinsiyet ilişkilerinde ve güç dinamiklerinde olumlu değişiklikler yapmayı hedeflemektedir.

Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddeti Önlemek ve Müdahale Etmek için Belirli İlgili Alanlarının Ele Alınması.

BMMYK, aralarında çocukların, engelli mültecilerin, yaşlıların, lezbiyen, gey, biseksüel, transeksüel ve interseks (LGBTİ) kişilerin de bulunduğu genellikle cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet programında gözardı edilen belirli mülteci popülasyonlarını hedef alarak cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemek ve müdahale etmek için hem kamplarda hem de kentsel ortamlarda çeşitli hizmetleri uygulamaya koymuştur. BMMYK, aralarında erken yaşta evlilik, hayatını idame ettirmek için seks ve cinsel sömürü ve istismardan korunma da dahil olmak üzere, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet programlarından yeterli ilgiyi görmeyen cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme ve müdahalesine yönelik belirli ilgi alanlarını hedeflemek amacıyla özel programlar sunmak üzere sivil toplum kuruluşlarıyla, hükümet aktörleriyle ve hizmet sağlayıcılarıyla birlikte çalışmaktadır.

³ <http://www.unhcr.org/4e7757449.html>

Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Mağdurları için Özel Hizmetler.

2014 yılında, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kurtulmuş ya da bu riskle karşı karşıya kalmış 84,566 mülteci, Suriye mülteci müdahalesinde yer alan ülkelerdeki kuruluşlararası çalışmalar aracılığıyla özel destek almıştır. BMMYK güvenli ve gizli raporlama, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sevk ve takip mekanizmaları kurmak ve bu mekanizmalarla ve mevcut hizmetlerle ilgili toplum bilinci uyandırmak için hükümet ve sivil toplum ortaklarıyla birlikte çalışmaktadır. BMMYK, Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddeti Önleme ve Müdahale Bölgesel Stratejik Yaklaşımı'nda belirtildiği gibi yol gösterici ilkeler doğrultusunda, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kurtulanların psiko-sosyal destek, sağlık, koruma ve ulaşılabilir, ücretsiz ya da uygun fiyatlı hukuki yardım da dahil olmak üzere kültürel açıdan uygun hizmetlere erişimlerinin olmasının sağlanması üzerinde durmaktadır.

Savunuculuğun ve Ortaklığın Güçlendirilmesi.

BMMYK, MENA bölgesinde cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve müdahalesinde birincil ortaklar olarak kilit devlet aktörleri ile sürdürülebilir ortaklıklar kurmak istemektedir. BMMYK ayrıca, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin tamamlayıcı müdahaleler, standartlar ve araçlar, ortak programlar ve ortak savunuculuk müdahaleleri yoluyla önlenmesi ve müdahalesinin etkinliğini ve etkililiğini en üst seviyeye çıkarmak için kardeş BM kuruluşları, STK'lar ve topluluklar ve mülteciler de dahil olmak üzere diğer paydaşlar ile işbirliği yapmakta ve eşgüdümlü çalışmaktadır.

Veri Toplama ve Analizinin Geliştirilmesi.

Veri toplama ve analizi, sonuç odaklı bir cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet programının belkemiğini oluşturmaktadır. Hedeflenen hizmetin tahsis edilmesi, savunuculuk, politika geliştirme, hesap verilebilirlik ve izlemenin etkililiği için kritik önem taşımaktadır. BMMYK, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet verilerinin çeşitli operasyonlarda güvenli, etik ve gizli bir şekilde toplanmasını, yönetimini ve paylaşımını sağlamak amacıyla Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Bilgi Yönetim Sistemi'nin (GBVIMS) tanıtılmasını desteklemiştir.

Küresel Girişimlerin İlerletilmesi.

BMMYK, dünya çapındaki operasyonlarında cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve müdahalesi programının güçlendirilmesi için "Başlangıçtan İtibaren Güvende" (Safe from Start) ve "Eyleme Davet" (Call to Action) küresel girişimlerinin geliştirilmesini taahhüt etmektedir. "Başlangıçtan İtibaren Güvende", acil bir durum olduğunda zamanında ve etkili insani eylem aracılığıyla cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurları için kaliteli hizmetlerin mevcut olmasını sağlamak amacıyla Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı tarafından desteklenen bir girişimdir. "Acil Durumlardaki Kadın ve Kız Çocuklarının Korunmasına Yönelik Eyleme Davet (Call to Action)" girişimi, kadınların ve kız çocuklarının insani acil durumlarda daha iyi korunabilmeleri için bağışçıları, BM kuruluşlarını, STK'ları ve diğer paydaşları seferber etmek amacıyla Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Bakanlığı (DFID) tarafından başlatılmıştır.

SONUÇ

BMMYK, hükümet, BM ve sivil toplum ortakları ile birlikte, mülteci kadınların, kız çocuklarının, erkeklerin ve erkek çocuklarının cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten korunmasını mülteci krizine müdahalede ön planda tutmaya devam etmektedir. BMMYK, MENA bölgelerinde hayatta kalan mülteciler de dahil olmak üzere bütün cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarına hizmet eden ulusal, kapsamlı ve çok sektörlü cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme ve müdahale programlarının güçlendirilmesinde hükümet ve diğer aktörlerle ortaklık içinde çalışmayı taahhüt etmektedir.

Kadınlar, kız çocukları, erkekler ve erkek çocukları, aileler ve topluluğun diğer bireyleri, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, pekiştirilmiş topluluk temelli önleme ve müdahale mekanizmaları aracılığıyla önlenmesinde, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete, istismara ve ilgi alanındaki kişilerin suistimal edilmesine göz yuman zararlı normlara ve uygulamalara meydan okunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyetlerinden, kökenlerinden, sınıflarından, cinsiyetlerinden ve engellerinden bağımsız olarak, topluluk mensuplarını, karşılaştıkları belirli cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet risklerini ele alan cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesine ve bu şiddete müdahale edilmesine yönelik proje döngüsünün bütün aşamalarına dahil etmek BMMYK'nın cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme ve müdahale programının kilit stratejilerinden biridir.

BMMYK, aynı zamanda, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskleriyle karşılaşan ilgi alanındaki bütün kişiler için uygun özel hizmetlerin mevcut ve erişilebilir olmasının önemini vurgulamaya devam edecektir. Buna, sağlık, psiko-sosyal, koruma ve hukuk sektörleri gibi önemli sektörler tarafından sunulan dosya yönetimi ve birçok sektörün yer aldığı özel hizmetlerin mevcut ve erişilebilir olmasının sağlanması ve cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarıyla çalışan kişilerin ve hizmet sağlayıcılarının iyi bir şekilde eğitilmiş ve bu hassas ve önemli işi üstlenmek için gerekli becerilerle ve araçlarla donatılmış olmalarının sağlanması da dahildir.

Önemli ölçüde ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen, ilgi alanındaki kişilerin cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı korunmasına yönelik zorluklar ve yapılması gerekenler halen mevcuttur. Aşağıda belirtilmiş çalışmalar, MENA bölgesindeki mülteci kadınların, kız çocuklarının, erkek ve erkek çocuklarının cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı korunmasının daha da güçlendirilmesi için önerilmektedir:

- Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin ihtiyaçların belirlenmesi, programların BMMYK'nın yaş, toplumsal cinsiyet ve çeşitlilik yaklaşımıyla doğru orantılı olarak tasarlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde kadınların, kız çocuklarının, erkeklerin ve erkek çocuklarının aktif katılımıyla topluluk temelli olarak önlenmesi ve müdahalesi.
- İlgi alanındaki kişiler ve etkilenmiş topluluklar arasında cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin nedenlerine, bu şiddete katkıda bulunan etkenlere ve bu şiddetin sonuçlarına, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin mevcut ulusal ve uluslararası yasal çerçevelere yönelik bilincin oluşturulması.

- Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleyen ve bu şiddete müdahalede bulunan ulusal mevzuatın uluslararası standartlara uygun olarak savunulması
- Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve bu şiddete müdahalede bulunulması için güncel öncelikleri yansıtacak bir şekilde geliştirilen kuruluşlararası Standart Çalışma Usullerinin, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti yönlendirme yollarının, eylem planlarının ve stratejilerin düzenli olarak güncellenmesinin desteklenmesi.
- Direncin ve olumlu savunma mekanizmalarının desteklenmesi, hayatını idame ettirmek için sekse neden olan etkenlerin hafifletilmesi ve cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin daha kapsamlı bir şekilde desteklenmesi amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin hususların geçim, gıda dışı malzeme, gıda güvenliği, barınma ve yerleşim planı gibi sektörlere yaygınlaştırılmasının sağlanması.
- Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet bilgi yönetim sisteminin henüz işlevselleştirilmediği operasyonlarda tanıtılması.
- Standart Çalışma Usulleri, kurtulan kişilere bakım sağlanması ve cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete yönelik kılavuz ilkelerin programlanması da dahil olmak üzere cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve müdahalesinde, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet aktörlerinin ve hizmet sağlayıcılarının kapasitesinin güçlendirilmesi.
- Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalan kadınlar, kız çocukları, erkekler ve erkek çocukları için kaliteli ve erişilebilir hizmetlerin mevcut olmasının, mağdur kişiler için bakım kılavuz ilkeleri doğrultusunda sağlanması.
- Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet alt çalışma grupları, çalışma kolları ve ağlar aracılığıyla, ortaklığın ve önleme ve müdahalenin eşgüdümlü çok sektörlü ve kuruluşlararası bir şekilde gerçekleştirilmesinin güçlendirilmesi.
- Mülteciler üzerinde daha uzun süreli etkisi olacak BMMYK stratejilerinin ve girişimlerinin yürütülmesinin desteklenmesi için öngörülebilir ve sürdürülebilir fon tahsisinin savunulması.
- Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi amacıyla, hükümetlerin cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme ve müdahaleye yatırımda bulunmaları ve bunu ulusal planlarına dahil etmelerinin desteklenmesi ve savunulması.

